

Het komende jaar ga ik u in deze rubriek ‘Vergeten kwesties’ vertellen over allerlei zaken uit de tijd dat je bijen hield in een korf. Een kast met losse bouw was onbekend of op zijn best een rare nieuwlichterij. Die kwesties leid ik af uit het handjevol boeken en tijdschriftartikelen dat in de loop der eeuwen in Nederland over de bijenteelt geschreven is. Veel van deze literatuur is tegenwoordig gedigitaliseerd en online raadpleegbaar. De lijst van historische publicaties waar ik naar verwijst, vindt u op bijenhouders.nl. Iedere titel voorzie ik daar van een kleine toelichting. Deze keer is de vergeten kwestie: waar moet de beginnende imker zijn informatie vandaan halen? Uit een boek dat geschreven of gedrukt is?

Bart de Coo

Gedrukt of geschreven?

Dirks

In de inleiding van het Handboek voor Bijenhouders van J. Dirks uit 1861 beschrijft de auteur zijn eerste stappen in de wereld van de imkerij. Hij beschrijft imkers die nog liever hun tong afbijten dan dat ze hem iets vertellen. Hij vindt ze bovendien zelfvoldaan en bijgelovig. In die inleiding vertelt hij dat imkers hem adviseren om alleen op geschreven boeken te vertrouwen, omdat alles wat er over de bijen gedrukt is, niet deugt.

Dirks' boek gaat vooral over een modern aandoende bijenkast. Stelt u zich een lattenkast voor met rechte wanden. In de kast van Dirks was dus sprake van losse bouw en de bedrijfsmethode die hij beschrijft, lijkt sterk op wat we tegenwoordig gewend zijn.

Maar wat adviseerden de imkers Dirks ook al weer? Dat hij moest vertrouwen op wat geschreven was? Zouden er dan handschriften over de bijenteelt

bestaan hebben die van hand tot hand gingen en die op lange winteravonden overgeschreven werden? Daar ziet het wel naar uit. Twee van zulke teksten zijn gemakkelijk te vinden, doordat ze uiteindelijk gedrukt werden.

Cats

De oudste is het Bie-boek van de Zeeuwse raadspensionaris, zedenmeester en dichter Jacob Cats (1577-1660). Cats is dus niet de auteur, maar de kopiist van een tweetal teksten over de bijenteelt, waaruit het Bie-boek bestaat. Het origineel van de eerste tekst die Cats overschreef, is niet meer te achterhalen. Uit deze tekst rijst een wereld op met veel bijgeloof en bakerpraatjes. Zo zou het slecht zijn voor de bijen als ze op de wolfsmelk vliegen. Als ze dat toch doen, dan moet de imker een schaalje urine onder de korf zetten. Het is niet helemaal uit te sluiten dat Cats toch zelf de auteur is, of anders een deftig heerschap met personeel, vanwege de verwijzingen

naar klassieke auteurs en vanwege de passage (bewerkt door mij): ‘Wrijf de handen in met bierkruid of venkel. Dan steken de bijen niet. Dit heb ik gezien bij imkers die mijn volken behandelen.’

De tweede tekst is juist heel makkelijk thuis te brengen. Het gaat namelijk om Van de Byen van de Leidse hortulanus en farmaceut Dirk Cluyt uit 1597. Cats schreef alleen die dingen over die hij kennelijk de moeite waard vond. Het Bie-boek werd pas in 1787 in Gent gepubliceerd als onderdeel van een uitgave van het verzameld werk in acht delen. De reden zal zijn dat de editoren wisten dat het Bie-boek eigenlijk niet van Cats zelf was. Het eerste deel was al eerder verschenen in De wyse jaer-beschrijver van een zekere J.C. (!) Het tweede deel, het deel dat Cats van Cluyt overschreef, was al verschenen in Het vermackelyck landleven van Petrus Nyland, een enigszins vergelijkbaar werk over de ‘huishouding’, wat toen een veel breder begrip was dan tegenwoordig.

Beide werken verschenen kort na Cats' dood. De gedachte dringt zich op dat verschillende mensen een en ander uit Cats' nalatenschap 'geleend' hadden om er een slaatje uit te slaan.

Hendrix

Het tweede handschrift vind ik veel spannender. Het gaat om een tekst van een zekere Petrus Hendrix, kapelaan in het dorpje Kassel in 'het Gelderse Overkwartier'. Tegenwoordig zouden we 'Noord-Limburg' zeggen. Hij voltooide de tekst op 11 december 1786, getuige de dagtekening aan het einde. Het origineel is volgens editeur Jansen, die een afschrift van de tekst in 1890 bezorgde, verloren gegaan, maar de tekst die Jansen heeft laten afdrucken is heel bijzonder. De kapelaan beschrijft door middel van een dialoog tussen een 'meester' en een 'discipel' het complete seizoen van de korfimmer. Beiden laat Hendrix spreken in de streektaal. Op deze Petrus Hendrix zal ik nog vaak terugkomen.

Helemaal ongelijk hadden de adviseurs van J. Dirks misschien niet. Eind achttiende, begin negentiende eeuw begint er voor de imker eindelijk iets van de drukpers te rollen. De auteurs van die werken lijken vaak nogal elitair te zijn, evenals Dirks trouwens, omdat ze in vormelijk Nederlands schrijven over experimenten en innovaties, zoals de 'magazijnkorf', een korf of kast die uit stapelbare delen bestond. Daar zullen de meeste imkers weinig boodschap aan gehad hebben. Die bleven tot na de Tweede Wereldoorlog in meerderheid de ronde korf trouw, uit conservatisme, maar ook uit financiële en praktische overwegingen. Zo'n handschrift van Hendrix, daar had je nog eens wat an!

De volgende vergeten kwestie wordt: moet een ronde korf één of twee vlieg-gaten hebben? ●

In memoriam

Op 10 november 2014 overleed Harry Dijkema, koninginnenteler, Buckfast-promotor en oud-lid van de imkersvereniging Haren-Paterswolde.

Als jong imker wist Harry al snel met zijn bijen bovengemiddelde honingopbrengsten te behalen door gebruik te maken van kennis en ervaring uit het buitenland, met name uit Duitsland en Scandinavië. Het kruisingsproduct van de Nederlandse zwarte bij beviel hem onvoldoende, vooral door de te grote zwermdrift.

Ervaring met de Kaukasische bij leerde hem dat het later in zwermstemming komen de voorjaarssoogst flink kan vergroten. Hij raakte er van overtuigd dat combinatieteelt leidt tot minder werk en meer succes. Daarom bezocht hij Broeder Adam. Op Buckfast Abbey heeft hij met deze beroemde bijdeskundige mogen meewerken. Harry kreeg van hem teeltmateriaal mee. Tevreden met de Buckfastbij initieerde hij het overlarven van geselecteerd teeltmateriaal waarmee imkers hun bijenbestand kunnen verbeteren. Op het gebied van kunstmatige inseminatie bij bijen heeft hij imkers in Nederland en daarbuiten met raad en daad gesteund. Mede door zijn invloed is de Buckfastvereniging (BBV) opgericht. Als bevolgen imker, voorlichter en leraar bijenteelt heeft hij in de zeventiger en de tachtiger jaren een belangrijke bijdrage geleverd aan de (bij-)scholing van bijenhouders. Vanaf de negentiger jaren richtte hij zijn energie op andere hobby's.

Harry was een deskundig imker. Bijenhouden en koninginnenteelt kregen vaak voorrang boven andere belangrijke zaken. Zijn aanbeveling om te werken met sterkere volken en koninginnen, die gewenste gedragseigenschappen in hun genen doorgeven, zijn we niet vergeten.

Jaap Smit, Eelde ●